

Menikö posti perille?

Kulttuuritoimittaja ja kriitikko Jussi Ahlroth julkaisi vuonna 2025 kirjan ”**Kirje Buddhalta – länsimaisen filosofian buddhalainen historia**”. Ahlroth on opiskellut filosofiaa ja itse harjoittanut buddhalaisuutta 20 vuoden ajan.

Kirjan idea on lyhyesti seuraava: Kreikkalainen filosofi ja skeptikko Pyrrhon matkusti Aleksanteri Suuren valloitusarmeijan mukana Luoteis-Intiaan 300-luvun loppupuolella eaa. Kertomusten mukaan hän tapasi matkallaan askeetikkoja, joiden oletetaan olleen buddhalaisia. Pyrrhon oppi näiltä askeetikoilta buddhalaisuudesta piirteitä, jotka vaikuttivat suuresti hänen ajatteluunsa. Kirjan mukaan Buddhan Pyrrhonin mukana lähettämä metaforinen kirje aiheutti vallankumouksen länsimaisessa filosofiassa ulottuen antiikin ajoista aina viime vuosisadalle.

Tässä ei arvioida kirjan muita ansioita, vaan keskitytään ainoastaan tutkimaan kirjan väittämien pohjalta sitä, mitä vaikutteita Pyrrhon ehkä sai buddhalaisuudesta ja mitä siitä tiedetään. Tarkastelun lähtökohtana on siis tutkia, onko Ahlrothin mainitsema länsimaisen filosofian buddhalaiselle vallankumoukselle perusteita väitteistä buddhalaisuuden vaikutuksesta Pyrrhonin ajatteluun.

Ahlroth aloittaa kertomuksen Pyrrhonin oleskelusta Intiassa seuraavasti: ”*Ehkä se tapahtui jotenkin tähän tapaan.*” Myöhemmin tekstissä hän toteaa rehellisesti, että kertomus Pyrrhonista Intiassa onkin vain tarina. Hän myöntää, että Pyrrhonin elämästä tiedetään hyvin vähän. Pyrrhon ei itse kirjoittanut sanaakaan sellaista, joka olisi jäänyt jälkipolville.

Mitään muutakaan konkreettista todistusaineistoa Pyrrhonin ja intialaisten askeettien kohtaamisesta ei ole saatavilla. Ei voida varmuudella sanoa sitäkään, olivatko askeetit edes buddhalaisia. Siihen aikaan buddhalaisuus ei ollut vielä levinnyt alueelle ja askeetikot Intiassa kannattivat useita filosofisia suuntauksia. Eräät (ajñāna) olivat jopa skeptikkoja.

Jotta voitaisiin varmuudella tietää, miten buddhalaiset periaatteet siirtyivät Pyrrhonille, pitäisi pystyä analysoimaan niitä tekstejä, joita kirjoitettiin sekä buddhalaisuudesta että Pyrrhonin filosofiasta siihen aikaan. Todiste voisi olla joku sellainen sana, käsite tai idea Pyrrhonin dokumentoidussa ajattelussa, josta voisi löytyä vastine myös - ja vain - buddhalaisesta filosofiasta. Suora käännös olisi jo vahva todiste, mutta realistisempaa olisi olettaa, että käännöksiä on ketjutettu, jolloin merkitykset saattavat venyä.

Lähdetään tässä siitä, että vertailtavat kielet ovat Pyrrhonin kieli *kreikka* ja varhaisten buddhalaisten tekstien kieli *paali*. *Sanskrit* oli myös käytössä Intiassa. Yhteisenä tulkintakielenä tässä on englanti, koska siihen löytyy luotettavimmat käännökset kaikista kolmesta kielestä.

Teksti, jota yleensä käytetään Pyrrhonin filosofian tutkimiseen, on niin sanottu **Aristocles Passage** (AP). Se on tallennettu meille joskus 400-luvulla suullisen ja kirjallisen ketjun tuotoksena monta sataa vuotta Pyrrhonin kuoleman jälkeen (Pyrrhon-Timon-Aenesidemus-Aristocles-Eusebius).

AP:tä on tutkittu ja tulkittu suurin määrin ja erilaisin tuloksin, vaikka se sisältääkin vain muutamia kappaleita tekstiä. Tai ehkä juuri siksi. Ahlroth kirjassaan tukeutuu [tulkintaan](#), jonka on tehnyt amerikkalainen professori Christopher Beckwith (CB) vuonna 2015 (Greek Buddha: Pyrrho’s Encounter with Early Buddhism in Central Asia).

CB:n tekstiä on taas tutkinut parivaljakko Monte Ransome Johnson & Brett Shults (J&S) ja heidän [juttunsa](#) on julkaistu lehdessä Comparative Philosophy Volume 9, No. 2 (2018). Ahlroth ei tähän kirjassaan viittaa.

Tässä arviossa tukeudutaan tuohon jälkimmäiseen artikkeliin ja vertaillaan AP:n sisältöä paalinkieliseen buddhalaiseen kirjoitukseen *Anguttara-nikāya* (AN), jossa on käsitelty samoja aiheita.

AP:ssä on mainittu useita Pyrrhonin käyttämiä käsitteitä. Useimmat niistä ovat sellaisia, jotka ovat olleet käytössä sekä antiikin Kreikassa ennen Pyrrhonin retkeä Intiaan että yleisesti intialaisessa kulttuurissa. Esimerkiksi *ataraksia*, joka kreikan kielessä tarkoittaa mielenrauhaa, on ollut varmasti käytössä useillakin Intian filosofeilla, ei vain buddhalaisilla.

Tehtävänä on siis etsiä joku buddhalainen käsite, joka olisi voinut olla vain mainittujen askeetikkojen käytössä - olettaen, että olivat buddhalaisia.

Teksteistä löytyykin yksi käsite, joka on merkitykseltään sen verran erityinen buddhalaisuudessa, että sitä kannattaa tarkastella tässä potentiaalisena todisteena buddhalaisuuden ja Pyrrhonin yhteydestä. Paalinkielessä se on *anatta* ja AP:ssä sen oletetaan olevan *adiaphora*.

Buddhalaisuudessa *anattalla* on keskeinen merkitys. Se on yksi (ja tärkein) kolmesta olemisen merkistä. Näiden oikea ymmärtäminen johtaa mielenrauhaan, nirvanaan. Suomeksi *anattalle* ei oikein ole vastinetta, mutta usein puhutaan *minättömyydestä*. Englanninkielessä se on *non-self*.

AP:ssä Pyrrhonin sanotaan listanneen mielenrauhaan vaikuttajina myös kolme tekijää: *adiaphora*, *astathmēta* ja *anepikrita*. Ahlroth käyttää näistä suomenkielisiä käännöksiä *erottelemattomuus*, *pysymättömyys* ja *määrittämättömyys*.

CB:n tekstin tarkoitus on osoittaa, että AP:n ja Buddhan kolme tekijää rinnastuvat ja ovat jopa suoria käännöksiä ("virtually a translation").

Selkeyden vuoksi alle on luotu CB:n tekstistä taulukko, jotta vertaileminen näiden käsitteiden välillä on toivottavasti helpompaa. CB käyttää sanskritia Buddhan käsitteissä. Paalinkielen sana on suluissa.

Pyrrhon		Buddha
<i>adiaphora</i>	-	<i>anatman</i> (<i>anatta</i>)
undifferentiated by a logical differentia	-	without an innate selfidentity
<i>astathmēta</i>	-	<i>duḥkha</i> (<i>dukkha</i>)
unstable, unbalanced, not measurable	-	unsatisfactory, imperfect, unstable
<i>anepikrita</i>	-	<i>anitya</i> (<i>anicca</i>)
unjudged, unfixed, undecidable	-	impermanent

Voidaan ehkä huomata heti, että ainakin *astathmēta/dukkha* ovat lähes identtisiä. *Anepikrita* ja *anicca* vaativat jo hieman käsitteiden venyttämistä, mutta ehkä niistä löytyy joku yhteinen merkitys. Toisaalta nämä molemmat parit ovat aika universaaleja käsitteitä, eikä voida varmuudella sanoa, että paalinkielisetkään olisivat erityisesti vain buddhalaisuudesta peräisin.

Mielenkiinto kohdistuu siksi pariin *adiaphora/anatta*.

Käsitteiden kuvausten yhteys ei ehkä aukea helposti ja vaatisi taas käsitteiden melkoista venyttämistä. Oikeastaan se ei ole tässä edes oleellista. Vain se on, että CB on itse luonut määritteen *anattalle* eri tavalla kuin se ymmärretään buddhalaisuudessa.

CB: All dharmas are anātman 'without an innate selfidentity'.

AN: 'All phenomena are non-self.'

J&S kertovat näiden merkitysten erosta:

Bronkhorst also points out how different Buddhist understandings or misunderstandings of the relevant terms, enabled by confusion in Pāli morphology that is "impossible" in Sanskrit (124), allowed "an important change in the Buddhist worldview" to take place: "the difference between 'the dharmas are not the self' and 'the dharmas are without self' is highly significant".

J&S lisävalaisevat ajatusta kertomuksella Buddhasta:

"...to clarify the point the Buddha asked his followers whether, when they saw wood being burned, they felt any pain. The answer was 'No', and the explanation given was that they did not feel any pain because the wood was not part of the self."

Erona on siis se nähdäänkö identiteetti (self) itsen vai **kaikkien** ulkoisten objektien ominaisuutena.

Vielä:

The body does not constitute a self.... Feeling does not constitute a self.... Perception does not constitute a self....". For what is often at stake in these ancient debates concerns above all **the self**, not the nature of a given **x**.

CB:n (ja Ahlrothin) tulkinta on siis se, että Buddha olisi puhunut kaikkien ilmiöiden (*pragmata*) luonteesta *anattana*, kun taas alkuperäinen ajatus on vain ihmisen itsen (self) suhde muihin objekteihin. Ehkä Buddha ei vain ollut kiinnostunut sen poltetun puun pelastuksesta nirvanaan.

Toinen eroavaisuus löytyy CB:n kirjauksessa alkuperäisestä Buddhan kolmen olemisen merkin ideasta. CB kirjoittaa:

The Buddha says, "All dharmas are anitya 'impermanent' All dharmas are duḥkha 'unsatisfactory, imperfect, unstable' All dharmas are anātman 'without an innate selfidentity'."

Kun taas alkuperäisessä buddhalaisessa tekstissä (AN) on:

Thus Bodhi translates the relevant parts of the first, second, and third paragraphs respectively: "All **conditioned phenomena** are impermanent," "All **conditioned phenomena** are suffering," and "All **phenomena** are non-self."

On siis pantava merkille tässä se, että *anatta* poikkeaa muista kahdesta.

The wording reflects the Pāli, whereas Beckwith's presentation of the passage does not. And thus the second major problem of which we spoke: the three characteristics or marks in the Buddha's imagined "famous statement" do not apply to "all dharmas" after all.

Tämä selittää myös sen, miksi CB:n tulkinta *anattasta* poikkeaa alkuperäisestä buddhalaisesta. Venyttämällä käsitettä hän saa sen vastaamaan paremmin Pyrrhonin ajatusta *adiaphorasta*.

Rather, what we have are assertions about "all conditioned phenomena" (*sabbe saṅkhārā*) and "all phenomena" (*sabbe dhammā*). The former are impermanent and painful, the latter are **not the self**. *This is certainly not what Pyrrho is supposed to have said!*

J&S sanovat siis, että Pyrrhon ei *adiaphorallaan* edes tarkoittanut *anattaa*.

Pikemminkin vaikuttaisi siltä, että Pyrrhonin kaikki kolme käsitettä mahtuisivat Buddhan *aniccan* alle. Ainakin hieman käsitteitä venyttämällä.

Erottelemattomuus, pysymättömyys ja määrittämättömyys. Jokainen kuvaa todellisuutta, jossa kaikki ilmiöt ('dharmas', things, *pragmata*) muuttuvat (*anicca*):

- millään ei ole pysyvää essenssiä, josta ne voisi erotella toisistaan
- mikään ei pysy paikallaan
- mitään ei voi määritellä pysyvästi

Conditioned phenomena (saṅkhārā) ja *non-self (anatta)* ovat niin keskeisiä käsitteitä buddhalaisuudessa, että ilman niitä ei oikein voi puhua buddhalaisuudesta. Niiden puuttuminen Pyrrhonin filosofiasta kertoo sen, että yhteys buddhalaisuuteen on spekulatiota, tarinaa.

Lopuksi

Kirjan kirjoittajalla on tietysti täysi vapaus valita näkökulmansa ja painotukset käsiteltävään aiheeseen. Tietokirjan teksti voi kai sisältää tarinallisiakin osia, jos kustantajan kanssa on niin sovittu. Varsinkin, jos lukijalle tehdään selväksi se niin, että hän osaa erottaa tarut faktoista.

Jussi Ahlrothin kirjaa vaivaakin genren hämäryys. Se on tietokirja viitteineen ja referensseineen. Se perustuu kuitenkin Pyrrhonin osalta pitkälti kuvitteellisiin päähenkilön ajatusten tulkintoihin ja mielikuviin myyttisestä maasta, jossa lineaarinen aika menettää merkityksensä. Toisaalta se myös näyttää olevan jonkinlainen oman uskonnon harjoittamisen manifestointi sisältäen henkilökohtaisia näkemyksiä, jotka voivat lukijaa kiinnostaa tai sitten eivät.

Pyrrhonista kuvattu tarina ja tarkemmat tulkinnat ristiriitoinen saattavat kuitenkin laskea motivaatiota lukea kirja kokonaan, jos luottamus on sen mukana kadonnut.